

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De representativiteit in het beleidsproces bij e-participatieplatformen

Roermund, Julian van

Citation

Roermund, J. van. (2022). *De representativiteit in het beleidsproces bij e-participatieplatformen*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484172>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

DE REPRESENTATIVITEIT IN HET BELEIDSPROCES BIJ E- PARTICIPATIEPLATFORMEN

Masterscriptie Digitalisering in bestuur en beleid

Julian van Roermund S2242060

Prof.dr.ing. A.J. Klievink

31 mei 2022 | Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Probleem- en doelstelling	2
1.3 Wetenschappelijke relevantie	3
1.4 Maatschappelijke relevantie.....	3
1.5 Werkwijze	4
1.6 Leeswijzer.....	4
2. Literatuuroverzicht	5
2.1 Verhouding tussen e-participatie en de representatieve democratie.....	5
2.2 Factoren voor de bijdrage van burgers aan e-participatieplatformen	7
2.3 Inrichting van e-participatieplatformen	9
3. Theoretisch kader	10
4. Methodologische verantwoording	12
5. Analyse	18
5.1 Groep participerende burgers	18
5.2 Informatievoorziening	19
5.3 Effectieve participatie van burgers	22
5.4 Politieke gelijkheid.....	24
6. Conclusie	27
7. Discussie	29
Literatuurlijst	31
Bijlage 1: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	35
Bijlage 2: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	37
Bijlage 3: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	39

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het kabinet moet beleid maken dat beter aansluit op de problemen die mensen hebben en daarom redeneren vanuit de burgers. Dat is de oproep van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in een reflectie op het regeerakkoord van Rutte IV (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2021). Dit zou het kabinet moeten bewerkstelligen door burgerparticipatie beter vorm te geven. De huidige directeur van het SCP, de heer Kim Putters, stelt dat dit niet via digitale participatie vormgegeven moet worden. Volgens het SCP spreken dan vaak dezelfde mensen en dat leidt ertoe dat een groot deel van de samenleving ongehoord blijft.

Dit is niet in lijn met de doelstelling van e-participatieplatformen. Met behulp van deze platformen kunnen overheidsorganisaties meer zeggenschap creëren voor burgers en met name de ‘stille meerderheid’ een stem geven (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2019, p.3). E-participatieplatformen zouden een laagdrempelige manier voor burgers moeten bieden om hun mening over het beleid te geven. Zij kunnen dit immers vanuit huis doen door middel van een mobiel of laptop.

1.2 Probleem- en doelstelling

Door de constatering van het SCP is het de vraag in hoeverre burgers participeren bij deze platformen en wat dat zegt over de representativiteit in het beleidsproces. Wanneer niet alle burgers hieraan bijdragen, zal dat leiden tot een lagere kwaliteit van de democratie (Michels & De Graaf, 2010). Zo stelt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) dat het ondemocratisch is als slechts een beperkte groep burgers wordt bereikt (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2012). Dat zou namelijk betekenen dat de input van burgers niet representatief is voor de gehele bevolking. Ook kan het zijn dat een e-participatieplatform zo ingericht is dat burgers niet over de juiste informatie beschikken of dat er niet op dezelfde manier met ingezonden input omgegaan wordt. Dat gaat ook ten koste van de representativiteit in het beleidsproces.

De bestaande literatuur biedt inzicht in verschillende factoren die een rol spelen bij de motivatie van burgers om een bijdrage te leveren aan e-participatieplatformen (Alathur et al., 2016; Zheng, 2017; Choi & Song, 2020). Ondanks de hoeveelheid studies naar deze factoren, is er weinig empirisch onderzoek gedaan naar wat dat bij specifieke e-participatieplatformen zegt

over de representativiteit in het beleidsproces. De participatie van burgers zegt immers niet alles over de representativiteit (Dahl, 1979). Ook de informatie waarover zij beschikken en wat er met hun input gedaan wordt, is van belang om uitspraken te kunnen doen over in hoeverre een e-participatieplatform bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces. Op basis van de huidige literatuur is het hierdoor lastig te bepalen in hoeverre e-participatieplatformen van toegevoegde waarde kunnen zijn voor de representativiteit in het beleidsproces. Om dit fenomeen beter te begrijpen, is het doel van deze studie om te onderzoeken in hoeverre een e-participatieplatform bijdraagt aan representativiteit in het beleidsproces.

Deze doelstelling dient voor dit onderzoek vertaald te worden naar een centrale onderzoeksvraag. Daarom is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: *In hoeverre draagt een e-participatieplatform bij aan de representativiteit in het beleidsproces?*

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek levert een bijdrage aan de empirische kennis over in hoeverre e-participatieplatformen bijdragen aan de representativiteit in het beleidsproces. Dit sluit voor een gedeelte aan bij de factoren over de input van burgers die in de reeds bestaande literatuur worden beschreven. Dit onderzoek gaat echter verder, door aan de hand van een *embedded case study*, te analyseren in hoeverre een e-participatieplatform bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces. Bij reeds bestaande onderzoeken worden namelijk factoren van de motivatie van burgers om te participeren benoemd (Alathur et al., 2016; Zheng, 2017; Choi & Song, 2020). Dit onderzoek beoogt daarom een toevoeging te zijn door aan te geven hoe deze factoren terug te zien zijn bij een specifiek platform, maar ook te analyseren hoe daar vervolgens mee omgegaan wordt. De representativiteit in het beleidsproces hangt immers af van: 1. de groep participerende burgers 2. de informatie waarover de burgers beschikken 3. de verwerking van de input door de overheidsorganisaties (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2004). Representativiteit is daardoor een breder begrip dan enkel de factoren voor deelname.

1.4 Maatschappelijke relevantie

In een gedigitaliseerde wereld verandert ook onze democratie (Staatscommissie Parlementair Stelsel, 2018). E-participatieplatformen bieden voor burgers een nieuwe manier om hun mening te laten horen en voor politici een nieuwe manier om representatief beleid te maken. Met behulp van deze digitale instrumenten kunnen overheidsorganisaties meer zeggenschap creëren voor

hun inwoners en met name de ‘stille meerderheid’ een stem geven. Dat is hard nodig, aangezien digitale toepassingen in vergaande mate in onze samenleving zijn doorgedrongen, maar inzet van digitale middelen bij het vormgeven van beleid nog beperkt is. Toch is de verwachting dat dit soort platformen in de toekomst steeds meer ingezet zullen worden (Große, 2013, p.53). Dit onderzoek is hierdoor relevant voor de maatschappij zijn om te achterhalen hoe een e-participatieplatform kan bijdragen aan de representativiteit in het beleidsproces. Op die manier kan het optimale uit een platform gehaald worden en geeft het inzicht in de plek die e-participatieplatformen in het beleidsproces kunnen innemen.

1.5 Werkwijze

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag zal een *embedded case study* uitgevoerd worden. Het Platform Internetconsultatie dient als casus voor dit onderzoek. Hierbij wordt het platform als geheel onderzocht, maar worden er ook drie verschillende consultaties van het platform vergeleken om te kijken in hoeverre er verschillen zijn bij de verwerking van de input van burgers door de betrokken wetgevingsjuristen. Voor de analyse van dit e-participatieplatform wordt gebruik gemaakt van een documentanalyse en verschillende interviews. Voor de documentanalyse wordt gebruik gemaakt van verschillende soorten bronnen. Hierbij kan gedacht worden aan evaluatieonderzoeken van het betreffende platform, verslagen van ministeries over het platform, nieuwsartikelen en bronnen over de inrichting van het platform. Daarnaast zullen er drie semi-gestructureerde interviews afgenomen worden met wetgevingsjuristen van verschillende ministeries om mogelijke overeenkomsten en verschillen te analyseren.

1.6 Leeswijzer

De indeling van dit onderzoek ziet er als volgt uit. Hoofdstuk 2 bevat het literatuuroverzicht. Hier wordt er ingegaan op de verhouding tussen e-participatie en de representatieve democratie, de factoren die de motivatie van burgers om te participeren bepalen en de inrichting van e-participatieplatformen. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 het theoretisch raamwerk belicht dat als basis dient voor de analyse. Hierna gaat hoofdstuk 4 in op de methodologische verantwoording van dit onderzoek. In hoofdstuk 5 vindt de analyse over het platform Internetconsultatie plaats. Tot slot komt in hoofdstuk 6 de conclusie en in hoofdstuk 7 de discussie aan bod.

2. Literatuuroverzicht

2.1 Verhouding tussen e-participatie en de representatieve democratie

Digitalisering biedt nieuwe mogelijkheden voor burgers om hun mening aan beleidsmakers kenbaar te maken. Deze online participatie wordt e-participatie genoemd. E-participatie zorgt aan de hand van ICT voor een samenwerking van burgers met de overheid waarbij burgers zich actief bezighouden met het definiëren van het proces en de inhoud van beleidsvorming (OECD, 2003, p.55). Hierdoor kan de overheid inspelen op de behoeften van de samenleving. Zo hebben Nederlandse burgers bijvoorbeeld al lange tijd behoefte aan meer directe betrokkenheid bij beleid en politiek (Edwards & De Kool, 2015, p.6).

Overheden kunnen e-participatieplatformen ontwikkelen om deze participatie te stimuleren. Zo wordt door Dalou en Shanab gesteld dat een e-participatieplatform uiteindelijk bedoeld is om ervoor te zorgen dat de overheid bij het beleidsproces nog meer en makkelijker rekening kan houden met de wensen van burgers, aangezien een breder publiek betrokken kan worden bij dit beleidsproces (Dalou & Shanab, 2013, p.1). Deze betrokkenheid vindt in drie stadia plaats (Macintosh, 2004, p.2). De minst vergaande vorm is *e-enabling*. Hierbij is het platform zo ingericht dat de overheid burgers enkel informeert over het gekozen beleid. Burgers hebben dan geen mogelijkheid om hun mening te geven. Deze informatie zorgt er wel voor dat burgers het beleid kunnen controleren (Aichholzer & Roze, 2020, p.96). De tweede vorm is *e-engaging*. Dit houdt in dat de overheid bij het beleidsproces burgers om hun mening vraagt, maar het voorgestelde beleid al voor de consultatie bepaald is door de overheid. De belangrijkste doelstellingen hierbij zijn het vergroten van de legitimiteit en kwaliteit van het gekozen beleid (Aichholzer & Roze, p.106). De meest vergaande vorm is *active participation*. Bij deze vorm is er een meer horizontale relatie tussen de overheid en burgers, waarbij zij samen de inhoud van het beleid definiëren.

De introductie van deze e-participatieplatformen verandert daardoor het beleidsproces. Zo geeft zowel de Eerste als de Tweede Kamer aan dat digitalisering onmiskenbaar invloed heeft op het karakter van de representatieve democratie (Staatscommissie Parlementair Stelsel, 2018). De actieve online burgerparticipatie kan gezien worden als misschien wel de belangrijkste nieuwe uitdaging van de representatieve democratie (Gunter, 2006). Zo heeft de representatieve democratie de neiging om de burgerparticipatie te beperken tot het stemmen op politici (Spirakis et al., 2010 p.82). Meer online beleidsbeïnvloedende burgerbetrokkenheid zal er

echter toe leiden dat politici zich moeten verhouden ten opzichte van een verdergaande inmenging van burgers in de besluitvorming (Tonkens et al., 2015). Dit zal in de praktijk betekenen dat de controlerende taak van politici steeds belangrijker wordt, terwijl er voor politiek debat minder ruimte is. Meer burgerbetrokkenheid leidt er namelijk toe dat er vaak minder ruimte voor politici is om politieke standpunten in te nemen. Burgers gaan hier dan meer zelf over.

Politici zullen wel nodig blijven om op te komen voor de minderheden die mogelijk minder online participeren en daardoor minder betrokken zijn bij dat onderdeel van het beleidsproces. Dit wordt de representativiteit genoemd. Representativiteit in dit soort participatietrajecten is de mate waarin de samenstelling van de groep deelnemers een afspiegeling is van de bredere bevolking (Pitkin, 1967, p.60). Als die samenstelling niet representatief is, is het alsnog van belang dat het beleid wel een afspiegeling is van de gehele samenleving. Bij het introduceren van een e-participatieplatform volgen hierdoor vragen die vaak gaan over democratische waarden als representativiteit (Vasilescu et al., 2014). Het lijkt alsof er een spanning is tussen representatief en participatief. Enerzijds kan e-participatie leiden tot het samen zoeken naar breed gedragen besluitvorming en daarmee een versterking van deze balans. Zo kunnen politici zich bij het bedenken van oplossingen laten bijstaan door burgers die inzicht kunnen geven in de problemen waar zij mee te maken hebben (Gaber & Mojškerc, 2014, p.1246). Met behulp van ICT kan gesteld worden dat het aantal mensen dat kan deelnemen aan het formuleren van de politieke agenda veel groter kan zijn dan een paar decennia geleden. Aan de andere kant is de participerende groep burgers niet altijd een goede afspiegeling van de gehele bevolking. Bij een scheve en/of te kleine representatie bestaat het risico op verminderd draagvlak. Dit heeft ook te maken met het feit dat niet alle burgers bij hun input het gemeenschappelijk belang boven het eigenlijk belang stellen (Gaber & Mojškerc, 2014, p.1247).

Uit de huidige wetenschappelijke literatuur blijkt dat de burgerparticipatie vaak niet representatief is. Zo tonen Emmer et al. (2011) in een studie bijvoorbeeld aan dat 47 procent van de populatie alleen op een minimaal niveau wil participeren en dat het niet aannemelijk is dat zij meer zullen participeren als het online zou zijn. De bevindingen van Emmer et al. (2011) kunnen verklaard worden door verschillende factoren die in de volgende paragraaf worden toegelicht.

2.2 Factoren voor de bijdrage van burgers aan e-participatieplatformen

Ebbers et al. (2016) besteden in een wetenschappelijk artikel aandacht aan de keuze van burgers voor het contact met de overheid bij e-dienstverlening. In het begin van het digitale tijdperk had de overheid volgens hen een veel te optimistisch beeld over het gebruik van elektronische kanalen. Een tijd later bleek namelijk dat de traditionele kanalen nog lang niet altijd vervangen waren aangezien burgers deze kanalen soms prefereren. Hierdoor onderzoeken de auteurs mogelijke motieven voor deze voorkeuren. Zo gaan zij in op de verhouding tussen digitale vaardigheden en de keuze voor e-government. Zij verwachten dat de tevredenheid en het gebruik van digitale platformen hoger is als men betere digitale vaardigheden heeft. Ook de soort interactie kan bepalend zijn voor de keuze voor e-government. Zo verwachten zij dat de soort interactie bepalend kan zijn voor de keuze voor een digitaal of analoog kanaal. Bij een geautomatiseerde interactie zoals het vastleggen van registraties worden vaker online kanalen geprefereerd, maar voor het raadplegen van medewerkers juist vaker offlinekanalen. Ze toetsen daarom een aantal hypothesen op deze twee thema's. Uit de analyse blijkt dat er een significant verband is tussen de soort interactie en keuze voor e-government. E-government heeft de voorkeur als het gaat om transacties en als burgers de overheid moeten raadplegen, prefereren ze vaker offline, fysiek contact. Dit kan ook gevolgen voor e-participatieplatformen hebben. Zoals bij de vormen van participatie al benoemd werd, hebben deze platformen voornamelijk betrekking op *agenda-setting* en evaluatie (Macintosh, 2004). Hierbij worden burgers geraadpleegd door de overheid en andersom over het beleidsvoorstel. Aangezien burgers voor raadpleging vaak offline contact prefereren, is het de vraag in hoeverre een online participatieplatform dan actief gebruikt wordt voor deze raadpleging. Bij de relatie tussen digitale vaardigheden en het gebruik van e-government is geen significant verband gevonden. Dit kan gunstig zijn voor de representativiteit bij e-participatieplatformen aangezien er hierdoor wordt voorkomen dat burgers met weinig digitale vaardigheden mogelijk geen gebruik maken van het platform. Dit wordt ook bevestigd door Zheng (2017). Zo leiden de digitale vaardigheden, net zoals het beroep, niet tot grote verschillen in gebruik van e-participatieplatformen (Zheng, 2017, p.437). De digitale vaardigheden hebben wel invloed op de tevredenheid van een platform. Hierdoor is het extra van belang om een platform zo in te richten dat het ook naar tevredenheid van burgers met minder digitale vaardigheden is. Zij zullen volgens deze uitkomsten immers wel gebruik maken van zo'n platform, maar voor de tevredenheid en toegankelijkheid is het nodig om hen wel extra aandacht te geven bij de inrichting van het platform.

Waar kenmerken zoals de digitale vaardigheden en beroep niet tot grote verschillen in participatie leiden, zijn er wel andere kenmerken aan te wijzen waar die verschillen te zien zijn. Zo spelen opleiding, geslacht, afkomst en leeftijd wel een rol bij de motivatie om te participeren. Laagopgeleiden, vrouwen, jongeren en mensen met een migratieachtergrond participeren over het algemeen minder vaak (Boele et al., 2014, p.50). Andersom geldt dan ook dat oudere, hoogopgeleide mannen het meest vertegenwoordigd zijn bij de deelname aan participatietrajecten (Van den Berg, 2019, p.264). Dit kan problematisch voor de representativiteit in het beleidsproces zijn.

Choi en Song (2020) bouwen voort met het analyseren van factoren die een rol spelen bij het gebruik van e-participatieplatformen door tevens hypothesen te testen. Zij testen echter andere variabelen, waardoor dit artikel een bijdrage kan leveren aan een completer beeld van de factoren die de burgerparticipatie bij e-participatieplatformen mogelijk beïnvloeden. Uit de resultaten blijkt dat het commitment van burgers naar de gemeenschap medebepalend is voor de deelname aan e-participatieplatformen. Deze variabele wordt ook erkend door Zheng (2017). Zo zijn mensen die zich geïnteresseerd voelen aan de samenleving sneller actief betrokken door te participeren en zal dit bij e-participatie ook het geval zijn (Zheng, 2017, p.437). Het gebruik van verschillende e-participatieplatformen toont dit ook aan. Het commitment van mensen hoeft niet alleen breed te zijn, maar kan ook per onderwerp verschillen. Het verschil kan volgens onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) voor een gedeelte verklaard worden uit de aard van het onderwerp/beleidsterrein (WODC, 2016). Sommige wetgeving raakt mensen nu eenmaal meer dan andere.

Tot slot kan het vertrouwen in de overheid als factor aangewezen worden die een rol speelt bij de motivatie van burgers om deel te nemen aan een e-participatieplatform (Choi & Song, 2020). Het vertrouwen van burgers valt volgens Alathur et al. (2016) onder het *value system* van een individu. Ook uit hun onderzoek blijkt dat het vertrouwen invloed heeft op de intentie van burgers om mee te doen aan een e-participatieplatform dat door de overheid opgesteld is (Alathur et al., 2016, p.29). Zeker gezien het recente wantrouwen richting de Nederlandse overheid, kan dat van negatieve invloed zijn op het gebruik van e-participatieplatformen door burgers.

2.3 Inrichting van e-participatieplatformen

De genoemde factoren tonen aan dat participatie vaak niet representatief is (Große, 2013, p.52). Toch zegt deze participatie niet per definitie alles over de representativiteit in het beleidsproces bij een e-participatieplatform. Ook de informatievoorziening en het op een juiste wijze omgaan met de input is namelijk van invloed op de representativiteit (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2004).

Hierdoor is het ook nodig om de inrichting van een e-participatieplatform te analyseren. De inrichting kan bijdragen aan het motiveren van burgers om te participeren, maar daarnaast ook inzicht geven in wie er input mogen leveren en hoe er omgegaan wordt met deze input.

Bryson et al. (2013) beschrijven daarom over welke inrichtingskeuzes er nagedacht moet worden als er bepaalde doelen zijn. Een van die doelen is democratische participatie en inclusie. Dit houdt in dat het algemeen belang gerepresenteerd dient te worden in het beleidsproces (Bryson et al., 2013, p.25). Hierbij wordt gesteld dat het bij de inrichting van het platform van belang is dat diverse zienswijzen aangemoedigd moeten worden en meegenomen moeten worden in het beleidsproces. In dat geval moet het e-participatieplatform zo ingericht zijn dat iedereen de mogelijkheid heeft om zijn/haar input te leveren. Daarnaast is het van belang dat alle meningen op een gelijke wijze behandeld worden en verdisconteerd worden in de uiteindelijke afweging (Leyenaar, 2009, p.7).

Een basisvoorwaarde voor e-participatie is de beschikking van de benodigde informatie (Leyenaar, 2009). Zonder deze informatie kunnen burgers immers hun mening niet vormen en delen. Hierdoor moet het platform zo ingericht zijn dat alle relevante beleidsstukken voor iedereen te vinden zijn. Burgers moeten daarnaast ook voldoende tijd krijgen om deze informatie op zich te laten nemen (Leyenaar, 2009, p.55). Toch erkent de huidige literatuur dat burgers relevante overheidsinformatie vaak nog niet goed genoeg vinden. Dit kan ten koste gaan van de representativiteit (Van Deursen & Van Dijk, 2009). Dit geldt ook voor het informeren van burgers over het platform zelf (Nabatchi, 2017). Beleidsmakers moeten ervoor zorgen dat ze, door gebruik van verschillende kanalen, promotie maken voor het platform zodat burgers weten dat ze hier gebruik van kunnen maken (Macintosh, 2004, p.5). Als burgers niet van deze mogelijkheid afweten, is de kans groter dat het bereik lager is en daarmee de representativiteit aantast.

Naast deze basisvoorwaarde zijn er bij de inrichting van een platform aanvullende mogelijkheden om groepen burgers die normaal gesproken minder participeren toch te stimuleren. Zo zou het aanbieden van vertalingen van het voorgestelde beleid zodat mensen met een migratieachtergrond makkelijker hun input kunnen leveren, bijdragen aan de representativiteit (Leyenaar, 2009, p.55). De auteurs Van Deursen en Van Dijk (2009) besteden daarnaast aandacht aan hoe overheden hun online platformen aan kunnen passen op mensen met minder digitale vaardigheden. Hierdoor komen de auteurs in dit artikel met aanbevelingen om overheidsplatformen te verbeteren. Een aanbeveling is om het platform zo simpel mogelijk te houden en als het kan de website op te splitsen in een geavanceerde variant en een simpele variant.

3. Theoretisch kader

Voor de analyse van de casus wordt de theorie van Robert Dahl gebruikt. In de theorie van Robert Dahl (1979) staat *'The Principle of Equal Consideration of Interests'* centraal. Dit betekent dat in een democratisch besluitvormingsproces het belang van elke burger een gelijk gewicht behoort te hebben (Dahl, 1979, p.85). Deze politieke gelijkheid zorgt ervoor dat de representativiteit in het beleidsproces gewaarborgd is. Dahl erkende ook dat geen enkel politiek systeem aan deze hoge eisen kan voldoen. Zoals eerder beschreven blijkt uit empirisch onderzoek dat de deelname aan politieke activiteiten ongelijk over de bevolking is verspreid. Hierdoor omschrijft Dahl (1979) ook de rol van wetgevingsjuristen om op te komen voor de ongehoorde belangen van sommige groepen burgers. Dit kan dan alsnog leiden tot een bijdrage aan de representativiteit in het beleidsproces.

Om de representativiteit in het beleidsproces te bepalen, spelen een aantal criteria een rol. Robert Dahl (1979) heeft vier criteria opgesteld van een participatieplatform met een participatieve besluitvormingsprocedure. Dit theoretisch raamwerk wordt voor dit onderzoek gebruikt, omdat er hierdoor zowel geanalyseerd kan worden in hoeverre de input van burgers representatief is als wat er vervolgens door wetgevingsjuristen mee gedaan wordt. Daardoor kan er een volledig antwoord gegeven worden op de vraag in hoeverre een e-participatieplatform bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces. Daarnaast hebben Biegelbauer en Hansen (2011) een evaluatie-model opgesteld waaraan de representativiteit van een participatiemodel gemeten kan worden. Dit model wordt toegepast voor de concretisering van de criteria van Dahl.

De vier criteria van Dahl (1979) voor representativiteit in het beleidsproces zijn:

1. Wie behoort tot de groep participerende burgers. Hierbij gaat het om wie er mee mag doen aan het leveren van input voor de besluitvorming. Voor de representativiteit is het van belang dat zo veel mogelijk mensen/ iedereen mee mag doen en dat ook daadwerkelijk doet (Biegelbauer en Hansen, 2011, p.592). Een andere manier is dat er een niet-willekeurige selectie plaatsvindt om ervoor te zorgen dat alle groepen uit de samenleving vertegenwoordigd zijn.

2. Democratie of volksregering veronderstelt dat het volk weet wat het wil of wat het beste is. De staatsburgers moeten hierdoor over adequate en gelijke mogelijkheden beschikken om relevante informatie te verzamelen. Dit houdt in dat het ook belangrijk is dat burgers beschikken over goede informatie, omdat zij anders niet goed kunnen weten wat het beleid inhoudt en wat hun standpunt is. Ook is het van belang dat burgers weten dat zij via het platform de mogelijkheid hebben om hun mening te geven. Het platform moet daarom ook voldoende bekend zijn onder de burgers. Dat heeft ook invloed op de representativiteit.

3. Effectieve participatie van de staatsburgers in de besluitvorming. Iedere burger moet op adequate en gelijke wijze in de gelegenheid zijn om input te leveren op wetsvoorstellen van de overheid (Biegelbauer en Hansen, 2011, p.592). Hebben burgers die gelegenheid niet, dan kunnen hun voorkeuren niet voldoende gekend en dus niet voldoende in de beschouwing opgenomen worden.

4. Politieke gelijkheid: bij het nemen van bindende besluiten dient men in gelijke mate rekening te houden met de kenbaar gemaakte voorkeuren van ieder lid. Ook moet er teruggekoppeld worden hoe er rekening is gehouden met deze voorkeuren. Dit is ook van belang voor de representativiteit.

De eerste drie criteria hebben betrekking op de representativiteit van de input van burgers. In het geval dat er aan alle drie criteria voldaan is en wetgevingsjuristen hier in gelijke mate rekening mee houden, draagt een e-participatieplatform volledig bij aan de representativiteit in het beleidsproces. Als er niet aan de eerste drie criteria wordt voldaan, zullen wetgevingsjuristen dit, volgens criterium 4, moeten compenseren door rekening te houden met de oververtegenwoordiging. Er is echter geen sprake van een wel/niet principe. De vier criteria kunnen in verschillende mate bijdragen aan de representativiteit.

De theorie van Dahl (1979) en het evaluatie-model van Biegelbauer en Hansen (2011) zijn niet toegespitst op een online participatieplatform. Daarom worden deze criteria aangevuld met het eerdergenoemde kader van het OECD dat een e-participatieplatform typeert (Macintosh, 2008). Dit kan nuttig zijn om te zien hoe de criteria van Dahl betrekking hebben op een e-participatieplatform. Zo heeft criterium 1 betrekking op de ‘toegankelijkheid’. Hierbij kan de vraag gesteld worden hoe veel mensen er geparticipeerd hebben en welke persoonlijke eigenschappen zij hebben. Criterium 2 heeft vervolgens betrekking op ‘hulpmiddelen en promotie’. Het gaat er namelijk om dat burgers over voldoende kwalitatieve informatie over het platform zelf beschikken, maar ook over de informatie omtrent het voorgestelde beleid. Criteria 3 en 4 hebben tot slot voornamelijk betrekking op ‘actoren’. Hierbij gaat het erom wie er betrokken mag zijn en door wie. Het is van belang dat de betrokken burgers op een gelijke manier behandeld worden en een terugkoppeling krijgen op hun input.

Aan de hand van de huidige kennis uit het literatuuroverzicht en de vier criteria worden de volgende verwachtingen opgesteld:

- De burgerparticipatie bij het platform Internetconsultatie is niet representatief (Van den Berg, 2019).
- Participerende burgers kunnen de relevante overheidsinformatie vaak moeilijk vinden (Leyenaar, 2009).
- Er wordt door wetgevingsjuristen onvoldoende teruggekoppeld wat er met de input van burgers gedaan is (Bryson et al., 2013).
- De betrokken wetgevingsjuristen houden bij de beleidskeuze actief rekening met de ondervertegenwoordiging van groepen burgers (Bryson et al., 2013).

4. Methodologische verantwoording

Het onderzoeksontwerp kan gedefinieerd worden als een *embedded case study*. Dit houdt in dat de casus als eenheid onderzocht wordt, maar daarbinnen ook verschillende onderdelen met elkaar vergeleken worden (Yin, 1994, p.41). Aangezien de verschillende onderdelen binnen dezelfde casus vallen, zijn veel externe factoren zoals de institutionele context, hetzelfde. Mogelijke verschillen tussen de onderdelen kunnen daardoor nauwkeurig vastgelegd worden. De representativiteit van de input wordt over de gehele casus onderzocht waarna de manieren hoe medewerkers met deze input omgaan vergeleken wordt aan de hand van drie onderdelen. Er is gekozen om de representativiteit van de input van burgers en de informatievoorziening

wel voor de hele casus te analyseren, aangezien er hierdoor bredere uitspraken over het geheel gedaan kunnen worden ten opzichte van de drie verschillende onderdelen.

Uit de literatuur is gebleken dat leeftijd, geslacht en opleidingsniveau invloed hebben op de mate van burgerparticipatie. Deze demografische factoren zijn in vergelijking met persoonlijkheidsfactoren zoals commitment en vertrouwen makkelijker objectieverbaar. Demografische factoren zijn namelijk makkelijker objectief in vaste waarden uit te drukken. Aangezien dit onderzoek zich richt op de kenmerken van e-participatieplatformen en niet op de handelingen van gebruikers wordt er bij de analyse van de representativiteit van de input van burgers gelet op de demografische factoren.

Aan de hand van de criteria van Dahl (1979) wordt de casus over het e-participatieplatform Internetconsultatie onderzocht. Het platform Internetconsultatie is onder beheer van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en wordt door alle ministeries gebruikt (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b). Door dit platform krijgen meer burgers informatie over wetgeving die in voorbereiding is. Daarnaast verzamelt de overheid ideeën van burgers en bedrijven over wetsvoorstellen, Algemene Maatregelen van Bestuur en ministeriële regelingen (Internetconsultatie, 2022a). Het doel van het platform is hierdoor om de transparantie van het proces te vergroten, maar ook de mogelijkheden voor publieke participatie uit te breiden.

Er is voor deze casus gekozen omdat Internetconsultatie een van de weinige e-participatieplatformen op nationaal niveau in Nederland is. Het platform wordt door alle ministeries gebruikt en maakt sinds 2011 structureel deel uit van het wetgevingsproces (Parlement.com, sd). Hierdoor is de casus geschikt om meerdere consultaties van verschillende ministeries met elkaar te vergelijken. Daarnaast is de inzet van Internetconsultatie in de afgelopen jaren toegenomen en wordt er tegenwoordig alleen in een uitzonderlijk geval geen gebruik van gemaakt. Door dit veelvuldige gebruik is de casus geschikt om de representativiteit in het beleidsproces bij een e-participatieplatform te analyseren.

Voor de analyse van Internetconsultatie is gebruik gemaakt van een documentanalyse en verschillende interviews. Voor de documentanalyse wordt gebruik gemaakt van verschillende soorten bronnen. Dit betreft evaluatieonderzoeken van het betreffende platform, verslagen van commissiedebatten, Kabinetsbrieven, nieuwsartikelen en bronnen over de inrichting van het platform. Hierbij is via Google, de website van de Tweede Kamer en de catalogus van de

Universiteit Leiden gezocht op de zoektermen ‘wetgevingsproces’ ‘bekendheid’ ‘participatie’ ‘representativiteit’ en ‘oververtegenwoordiging’ in combinatie met het platform Internetconsultatie. Deze zoektermen kunnen namelijk inzicht geven in hoeverre er aandacht is voor representativiteit bij diverse consultaties. Hierbij zijn ook verschillende fasen van het platform van belang. Daarom is de scope van de documenten van 2011 tot en met het heden. Sinds 2011 maakt het platform namelijk structureel onderdeel uit van het wetgevingsproces. Deze documenten zijn geselecteerd aan de hand van de betrouwbaarheid, diversiteit en inhoud van bronnen. Dit houdt concreet in dat er geselecteerd is op basis van de link met de vier criteria van het theoretisch kader en dat er door het gebruik van verschillende soorten documenten vanuit verschillende invalshoeken naar het vraagstuk gekeken kan worden. In het operationalisatieschema op de volgende pagina staat welke soort bronnen bij de criteria gevonden zijn.

De documentanalyse bevat een analyse van zowel primaire als secundaire bronnen. Primaire bronnen zijn gemaakt door actoren die direct betrokken zijn geweest bij een consultatie. In dit geval zijn dat de betrokken ministeries. Secundaire bronnen zijn opgesteld door actoren die niet direct bij een consultatie betrokken zijn geweest. Hierbij kan gedacht worden aan het onderzoek van het WODC naar de werking van het platform en ook aan nieuwsberichten over verschillende internetconsultaties.

Naast de documentanalyse zijn er drie semi-gestructureerde interviews afgenomen met betrokken wetgevingsjuristen bij de volgende consultaties: 1. Wijziging van het Besluit bekostiging WPO in verband met het mogelijk maken van een generieke uitzondering voor de beoordeling van de leerresultaten wegens COVID-19 2. Wijziging Spoorwegwet overwegveiligheid 3. Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten. De interviews met deze wetgevingsjuristen hebben als doel om inzicht te krijgen in hoeverre er stilgestaan wordt bij de verwerking van mogelijk niet-representatieve input van burgers. Er is bewust gekozen om drie consultaties van verschillende ministeries te analyseren, aangezien er hierdoor mogelijk verschillen tussen ministeries aangetoond kunnen worden. De interviews kunnen nieuwe inzichten opleveren, maar ook dienen als validatie van de inzichten uit de documentanalyse.

Er is gekozen voor semi-gestructureerde interviews, aangezien er op die manier de mogelijkheid is om rijke data te verzamelen en diepgaande inzichten op te doen door middel

van een kwalitatieve data-analyse. Voorafgaand aan de interviews is er daarom een interview guide opgesteld (zie bijlagen). Hierin staat niet alleen welke vragen er mogelijk aan bod komen, maar ook hoe de ethiek gewaarborgd wordt. Hierbij valt te denken aan de afspraken die met de respondenten gemaakt worden op het gebied van privacy van de respondent en of het interview opgenomen wordt. Zo zijn de bevindingen die uit de interviews gehaald zijn eerst teruggekoppeld aan de respondent ter reflectie voordat deze definitief ingeleverd zijn. Daarnaast is er een verslag van deze interviews opgesteld als naslagwerk. De interviewvragen liggen tot slot niet vast, maar er is ruimte om naar aanleiding van de antwoorden door te vragen.

Deze methodologische verantwoording zorgt ervoor dat er een duidelijk beeld van het data-analyseproces ontstaat. Dit bevordert de betrouwbaarheid van het onderzoek aangezien de consistente resultaten gewaarborgd worden bij herhaalde metingen met hetzelfde instrument (Netwerk Kwalitatief Onderzoek AmC-UvA, 2002). Daarnaast kent een kwalitatief onderzoek vaak een hoge mate van interne validiteit. Door de intensieve manier van onderzoek doen zal er namelijk een hoge mate van congruentie tussen de concepten en observaties ontstaan (Bryman, 2012, p.380). Aan de andere kant bestaat er de kans dat de auteur te veel vrijheid neemt in methodologische overwegingen. Dit kan een ongestructureerd en onvolledig onderzoek veroorzaken (Bennet, 2010, p.172). Daarom moet er gelet worden op een gestructureerd en volledig verloop van het onderzoek. Het theoretisch raamwerk van Dahl (1979) kan hier handvatten voor bieden aangezien de representativiteit in het beleidsproces door e-participatieplatformen dan op een gestructureerde manier geanalyseerd kan worden.

Hieronder staat het operationalisatieschema hoe de verschillende criteria van Dahl geanalyseerd gaan worden en uit welke bronnen de benodigde informatie gehaald wordt. In de analyse wordt bij de bronvermelding verwezen naar de afkortingen uit dit schema.

Operationalisatieschema

criterium	Vraag	Soort document (D) en interview (I)
Groep participerende burgers	1. Welke burgers mogen een reactie geven op een Internetconsultatie? 2. Welke groepen burgers geven in de praktijk een reactie op een Internetconsultatie?	<u>Vraag 1</u> D1: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2009 D2: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b

		<p>D3: Parlement.com</p> <p>D4: Internetconsultatie, 2022a</p> <p>D5: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2017</p> <p><u>Vraag 2</u></p> <p>D2: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b</p> <p>D6: Panelclix, 2016</p>
<p>Democratie of volksregering veronderstelt dat het volk weet wat het wil of wat het beste is</p>	<p>1. Is het platform Internetconsultatie bekend onder de burgers?</p> <p>2. Is alle relevante informatie omtrent een consultatie op het platform te vinden?</p>	<p><u>Vraag 1</u></p> <p>D2: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b</p> <p>D7: WODC, 2016</p> <p>D8: HP De Tijd, 2018</p> <p>D9: Ministerie van Economische Zaken en Justitie en Veiligheid, 2017</p> <p>D10: Korthagen & Van Keulen, 2018</p> <p>I1: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap</p> <p>I2: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat</p> <p>I3: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport</p> <p><u>Vraag 2</u></p> <p>D2: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b</p> <p>D7: WODC, 2016</p> <p>D11: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2021</p>

<p>Effectieve participatie van burgers</p>	<p>1. Hoe kunnen burgers hun reactie geven op een consultatie?</p> <p>2. Is de vormgeving van het platform hetzelfde voor iedereen (Van Deursen & Van Dijk, 2009)?</p>	<p><u>Vraag 1</u></p> <p>D4: Internetconsultatie, 2022a</p> <p>D5: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2017</p> <p><u>Vraag 2</u></p> <p>D7: WODC, 2016</p> <p>D12: Raad van State, 2018</p> <p>I1: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap</p> <p>I2: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat</p> <p>I3: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport</p>
<p>Politieke gelijkheid</p>	<p>1. Hoe wordt er door wetgevingsjuristen teruggekoppeld wat er met de ingezonden reacties van burgers gedaan is?</p> <p>2. Hoe houden wetgevingsjuristen bij de verwerking van de ingezonden reacties rekening met de representativiteit?</p>	<p><u>Vraag 1</u></p> <p>D2: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011b</p> <p>D7: WODC, 2016</p> <p>D9: Ministerie van Economische Zaken en van Veiligheid en Justitie, 2017</p> <p>D13: Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2011a</p> <p>D14: Rijkswaterstaat, 2019</p> <p><u>Vraag 2</u></p> <p>D8: HP De Tijd, 2018</p> <p>D15: Popelier et al., 2007</p> <p>D16: Tweede Kamer, 2018</p> <p>D17: Internetconsultatie, 2022b</p> <p>D18: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021</p> <p>D19: Internetconsultatie, 2022c</p>

		<p>D20: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2021</p> <p>D21: Internetconsultatie, 2022d</p> <p>I1: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap</p> <p>I2: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat</p> <p>I3: Interview wetgevingsjurist Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport</p>
--	--	--

5. Analyse

Voor de analyse wordt de casus over het platform Internetconsultatie op basis van de criteria van Dahl (1979) en de concretisering geanalyseerd. Zoals eerder benoemd is een doel van dit platform om de mogelijkheden voor publieke participatie uit te breiden. Dit is in lijn met de *Code goed openbaar bestuur* die de Nederlandse overheid heeft opgesteld. De code geeft richtlijnen voor hoe een overheidsbestuur hoort te werken. In de code is opgenomen dat burgerparticipatie bij een wetgevingsproces vraagt om interactiviteit met de omgeving, daadwerkelijk te luisteren naar vragen en ideeën van de burgers en te verantwoorden wat daarmee gedaan wordt (D1, p.11).

5.1 Groep participerende burgers

Het eerste criterium voor representativiteit in het beleidsproces is de groep participerende burgers. Hierbij speelt de vraag welke burgers hun reactie op een wetsvoorstel mogen geven en welke groepen burgers dat in de praktijk doen. Internetconsultatie is mede bedoeld om de mogelijkheden voor publieke participatie te verbeteren (D2, p.1). Daarom werd er na het Rijksbreed experiment in 2011 besloten om Internetconsultatie vaker in te zetten bij de voorbereiding van voorstellen tot wet- en regelgeving. Dit zouden ze destijds vooral doen bij wet- en regelgeving die voor veel verandering in de rechten en plichten van burgers zorgde. Tegenwoordig wordt het platform bijna standaard gebruikt (D3).

De consultaties zijn voor alle burgers toegankelijk. Er zitten verder geen voorwaarden aan deelname, behalve de mogelijkheid tot het navigeren naar de website (D4). Alle burgers zijn

hierdoor in staat om hun mening te geven over concepten van wetten, AMvB's en ministeriële regelingen. Daarnaast probeert het kabinet sinds 2017 om het platform breder in te zetten dan alleen voor ontwerpregelgeving, zodat de inbreng vanuit de samenleving eerder een rol kan spelen in het beleid- en wetgevingsproces (D5, p.6).

Gelet op de daadwerkelijke participatie van burgers bij het platform Internetconsultatie vallen de volgende zaken op. Zo blijkt uit het onderzoek van PanelClix dat 89 procent van de participerende burgers bij het platform een hoger opleidingsniveau geniet (D6). Daarnaast is meer dan de helft van deze burgers 55 jaar of ouder. Tot slot is het aantal mannen dat participeert anderhalf keer zo groot in vergelijking met het aantal vrouwen.

In algemene zin werd na afloop van het Rijksbrede experiment al gesteld dat het aantal reacties per voorstel sterk verschilt en mede afhangt van het onderwerp (D2, p.3). Ook de mate waarin gecommuniceerd is over het feit dat een bepaalde consultatie loopt bepaalt de participatie. Zo is het bijvoorbeeld effectief als een persbericht wordt uitgegeven over de start van een consultatie.

De statistieken van de burgerparticipatie bij het platform Internetconsultatie bevestigen het beeld uit de wetenschappelijke literatuur. De burgerparticipatie bij dit platform is niet representatief. Dit is tevens in lijn met de theorie van Dahl. Geen enkel politiek systeem kan voldoen aan de hoge eisen dat het belang van elke burger gehoord wordt. Deze bevindingen tonen namelijk aan dat de participatie bij Internetconsultatie ongelijk verdeeld is. Het is onmogelijk dat iedere burger participeert. Het zou echter wel gelijkverdeeldd kunnen zijn dan dat het nu het geval is. Daarom kan volgens het theoretisch raamwerk van Dahl bevestigd worden dat de burgerparticipatie bij Internetconsultatie niet bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces.

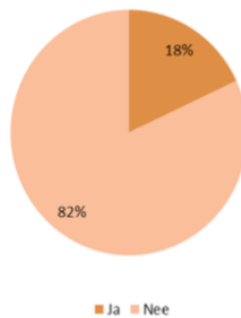
5.2 Informatievoorziening

Het tweede criterium is dat de overheid veronderstelt dat burgers weten wat zij willen of wat het beste is. Daarom moeten zij over adequate en gelijke mogelijkheden beschikken om relevante informatie te verzamelen. Dit kan onderverdeeld worden in twee vragen. De eerste vraag is in hoeverre het platform Internetconsultatie en specifieke consultaties bekend zijn onder de mensen. De tweede vraag is of alle relevante informatie omtrent een wetsvoorstel te vinden is voor de betrokken burgers en voor iedereen begrijpelijk is.

Om te meten in hoeverre het platform Internetconsultatie bekend is onder burgers, heeft het WODC een online bekendheidsvragenlijst gehouden onder 675 respondenten (D7, p.53).

Figuur 1 Bekendheid Internetconsultatie onder burgers (D7, p.53)

Burgers (18+) N= 675

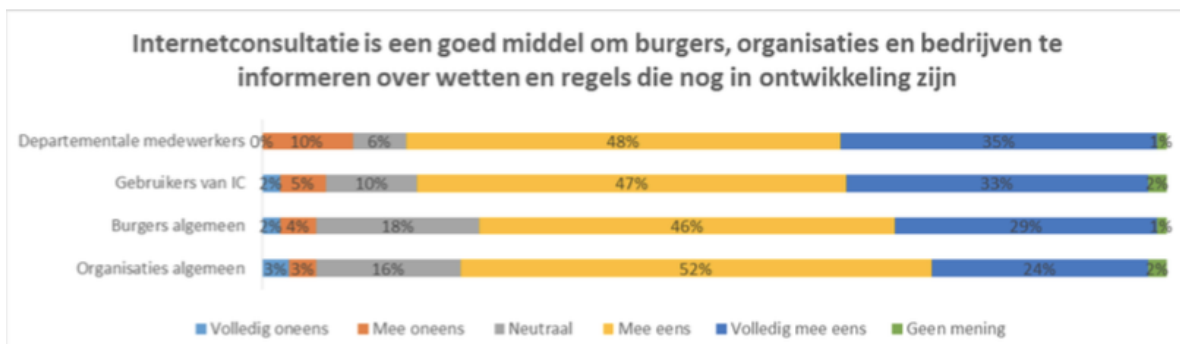
Zoals figuur 1 aantoont was slechts 18 procent van de burgers op de hoogte van het bestaan van Internetconsultatie tegenover 82 procent die er nog niet bekend mee was. Dit toont aan dat een grote groep burgers niet bekend is met dit platform en daarom ook niet participeert. Een kleine participerende groep zorgt er vaak voor dat de oververtegenwoordigde groepen enkel participeren en dat is bij dit platform ook terug te zien bij de participatie. Ook HP De Tijd bericht dat deze vorm van consultatie vrij onbekend is en dat er daarom weinig participatie is (D8). Betrokken wetgevingsjuristen bevestigen dit beeld uit ervaring door aan te geven dat de participatie niet zo hoog is, mede omdat het platform niet bekend genoeg is (I1, I2, I3).

Ook bij specifieke consultaties zijn de verschillen rondom de bekendheid groot. Zo blijkt sinds het begin de mate en wijze van communicatie rond een consultatie al te variëren per ministerie en per consultatie (D2, p.7). Zo vragen de meeste medewerkers bij de bekende belanghebbenden aandacht voor de specifieke internetconsultatie. Slechts een vijfde heeft een persbericht doen uitgaan en aan een vijfde van de internetconsultaties is in het geheel geen publiciteit gegeven. Dit is vandaag de dag nog steeds een probleem. Zo wordt er door het kabinet nog steeds gesteld dat er meer gerichte communicatie aan doelgroepen over internetconsultaties moet komen (D9, p.11). Deze zijn nog steeds te onbekend (D10). Dit wordt ook bevestigd door een betrokken wetgevingsjurist. Er wordt namelijk aangegeven dat er soms bijvoorbeeld via LinkedIn bekendheid aan wordt gegeven, maar soms ook niet (I1).

Daarnaast rest de vraag of alle relevante informatie omtrent een consultatie te vinden is voor de betrokken burgers en in hoeverre deze informatie voor iedereen begrijpelijk is. De overheid vindt het namelijk van belang dat burgers gelijkwaardig aan een participatietraject kunnen deelnemen (D11, p.4). Zij zijn immers de experts van hun directe leefomgeving, maar geen beleidsadviseurs. Ze zijn daarom niet altijd op de hoogte van alle technische kennis bij bepaalde vraagstukken. De informatie voor burgers moet daarom voor iedereen begrijpelijk en toegankelijk zijn.

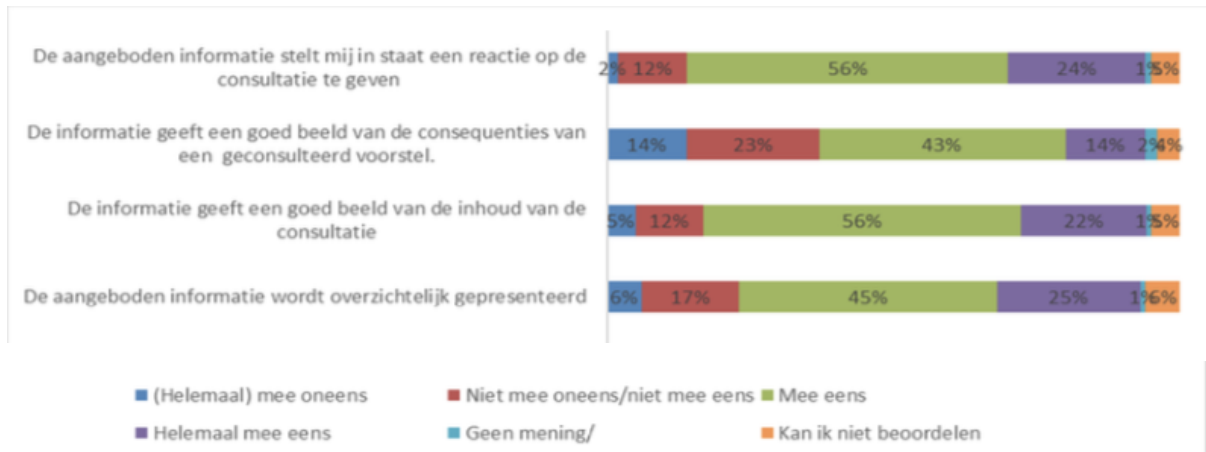
In het begin van het platform waren burgers tevreden over de begrijpelijkheid van de informatie omtrent een consultatie. Driekwart van de insprekers gaven namelijk aan dat zij de helderheid, overzichtelijkheid, duidelijkheid, beknoptheid en eenduidigheid van de samenvatting en uitleg waardeerden (D2, p.6). Toch waren er destijds nog wel een aantal verbeterpunten. Zo mocht het taalgebruik minder ambtelijk en technisch zijn. Daarnaast verlangde men naar uitleg over hoe iets nu geregeld is, hoe het gaat veranderen door het voorstel en waarom. Daarbij moesten ook de mogelijke gevolgen voor de doelgroepen expliciet benoemd worden.

Figuur 2 Internetconsultatie als middel om te informeren (D7, p.58)

Figuur 2 toont aan dat burgers na een aantal jaar nog steeds positief zijn over het platform als een goed middel om burgers te informeren over wetten en regels die nog in ontwikkeling zijn. 75 procent van de burgers is namelijk positief tot zeer positief gestemd. Daarnaast heeft het WODC een gedetailleerde vragenlijst onder burgers gehouden over hun waardering omtrent de informatievoorziening.

Figuur 3 Waardering informatievoorziening Internetconsultatie (D7, p.48)

Ook figuur 3 laat een positief beeld van de informatievoorziening zien. Op een punt is er echter weinig vooruitgang geboekt sinds het begin van het platform. Zo geeft de informatie nog steeds onvoldoende inzicht van de consequenties van een geconsulteerd voorstel. 37 procent van de burgers is hier namelijk niet positief over. Dit kan ertoe leiden dat zij mogelijke ingrijpende gevolgen niet overzien en daarom geen of een andere reactie geven.

De statistieken over de waardering van de relevante informatie geven een gemengd beeld. Zo is slechts een kleine groep burgers bekend met dit platform. De informatie omtrent specifieke consultaties wordt echter wel goed gewaardeerd. Hierdoor kan volgens het theoretisch raamwerk van Dahl bevestigd worden dat de informatievoorziening omtrent dit platform deels bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces.

5.3 Effectieve participatie van burgers

Het derde criterium voor representativiteit in het beleidsproces is de effectieve participatie van burgers. Hierbij staan twee vragen centraal. Allereerst is het de vraag hoe burgers hun reactie op een consultatie kunnen geven. Daarnaast is er de vraag of de vormgeving van het platform hetzelfde is voor iedereen.

Burgers kunnen een reactie op een consultatie geven via de website www.internetconsultatie.nl. Op dit platform worden drie specifieke consultaties uitgelicht (D4). Dit houdt in dat alle mensen deze nadrukkelijk te zien krijgen. Deze consultaties worden uitgelicht als ze belangrijk kunnen zijn voor een grote groep burgers. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een onderwerp dat nu in de samenleving speelt, zoals coronabelastingsschulden. Daarnaast staat er een lijst met alle lopende

consultaties en is er een zoekfunctie om naar specifieke consultaties te zoeken. Dit is voor iedereen gelijk.

Hoe er op een consultatie gereageerd kan worden, hangt van het betrokken departement af. Het betrokken departement bepaalt namelijk of burgers zelf een stuk tekst kunnen sturen of een aantal specifieke vragen moeten beantwoorden (D5, p.6). Zo kan er bijvoorbeeld gereageerd worden op de consultatie omtrent coronabelastingsschulden door acht specifieke vragen in te vullen. Deze vragen zijn geformuleerd door het betrokken departement om richting te geven aan de burgers over welke informatie zij van hen nodig hebben. Bij de consultatie omtrent Wet maatwerk bij terugvordering zijn er geen vragen opgesteld en kan de burger in de tekstbalk zelf bepalen wat de inhoud van de zienswijze is. Dit kan leiden tot meer diverse reacties.

Figuur 4 Waardering vormgeving platform Internetconsultatie (D7, p.48)

Figuur 4 toont aan dat het overgrote deel van de burgers tevreden is over hoe gemakkelijk het technisch gezien is om een reactie te plaatsen. Toch kan er een kanttekening geplaatst worden. Zo is het platform voor iedereen hetzelfde. Dat houdt onder andere in dat de website enkel in het Nederlands te bekijken is. Dit heeft gevolgen voor sommige minderheden in Nederland. Zo wijst De Raad van State er in haar jaarverslag 2018 op dat slechts een minderheid van de burgers in staat is in gelijke mate en op dezelfde wijze haar opvattingen naar voren te brengen (D12). Dit zorgt ervoor dat de vormgeving en het proces voor iedereen hetzelfde is, maar niet iedereen in de praktijk op dezelfde wijze deelneemt. Wetgevingsjuristen geven echter aan dat de beschikbaarheid van andere talen niet wenselijk is. Het levert heel veel werk op om (naast de website) de hele wet met toelichting goed te vertalen en het levert naar alle waarschijnlijkheid maar een klein resultaat op (I1, I2, I3).

Aangezien iedere burger door dit platform wel in de gelegenheid is om op dezelfde manier een reactie te geven, is er geen uitsluiting van groepen burgers door het platform. Hierdoor kan

volgens het theoretisch raamwerk van Dahl bevestigd worden dat de effectieve participatie bij dit platform bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces.

5.4 Politieke gelijkheid

Het laatste criterium voor representativiteit in het beleidsproces is de politieke gelijkheid. Uit het bovenstaande is gebleken dat de burgerparticipatie niet representatief is, maar de informatievoorziening en effectieve participatie wel bijdragen aan de representativiteit. Nu rest nog de vraag hoe wetgevingsjuristen omgaan met de input van burgers. Dit kan onderverdeeld worden in twee vragen, namelijk hoe er door de betrokken wetgevingsjuristen teruggekoppeld wordt wat er met de input van burgers gedaan is en in hoeverre zij actief rekening houden met de niet-representatieve input. Hiervoor worden er naast algemene constatering ook drie consultaties met elkaar vergeleken om te bezien in hoeverre er overeenkomsten en verschillen zijn.

Alle ministeries zijn zelf verantwoordelijk voor een effectieve inzet van het platform Internetconsultatie bij concrete voorstellen voor wet- en regelgeving (D2, p.2). Zij moeten dit op een zodanige wijze vormgeven dat de voordelen ten volle benut kunnen worden. Dit betekent dat zij ook zelf verantwoordelijk zijn voor de terugkoppeling van de input van burgers. Dit gaat in de praktijk nog niet altijd even goed. Zo kwam na het Rijksbrede experiment in 2011 al de constatering dat burgers vaak vragen om snelle feedback, aangezien zij van mening zijn dat participatie beloond moet worden (D13, p.8). Toch gebeurt dit vaak niet. Uit het onderzoek van het WODC uit 2016 komt namelijk nog steeds dezelfde constatering dat burgers klagen over het gebrek aan feedback op hun reacties en het feit dat niet duidelijk is wat er met de ontvangen reacties wordt gedaan (D7, p.6).

Vanwege deze bevindingen heeft de overheid de laatste jaren meer ingezet op een duidelijkere terugkoppeling van wat er met de input van burgers gedaan is. Zo is er de afspraak om standaard een verslag op hoofdlijnen van de te ontvangen consultatiereacties te plaatsen (D9, p.6). Daarnaast streeft het kabinet sindsdien om in de toelichting bij wet-en regelgeving meer expliciet aandacht te besteden aan de ontvangen consultaties en daarnaast extern meer en breder te communiceren over deze vormen van feedback. Het belang van een goede terugkoppeling wordt de laatste jaren door ambtenaren ook erkend. Zo geeft Regien Visser, senior adviseur bij de directie Participatie van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, aan dat het erg

belangrijk is om terug te koppelen hoe je de inbreng van participanten hebt gewogen en hebt meegenomen in de besluitvorming (D14).

Tot slot rest nog de vraag hoe de betrokken wetgevingsjuristen bij consultaties rekening houden met niet-representatieve input van burgers. In het verleden bleek uit onderzoek dat consultaties vaak het product van een standaardpraktijk lijken te zijn (D15). Het risico bestond dat er (onbewust) te veel naar bevestiging wordt gezocht bij groepen waarvan het standpunt toch al bekend was. Daarom leidden consultaties doorgaans niet tot de keuze voor alternatieven. Dit kwam de representativiteit niet ten goede.

Tegenwoordig is er een tegenstrijdigheid in de doelen van de overheid omtrent de representativiteit. Zo stelt de projectleider van het onderzoek van WODC, Jaap Lakerveld, dat het zonde is dat vooral hoger opgeleide mannen reageren op consultaties (D8). Hij stelt dat Internetconsultatie juist een laagdrempelig instrument moet zijn en dan wil je niet alleen een bepaalde groep bereiken. Ook het Ministerie van Justitie en Veiligheid erkent dit. Zo geeft Wiebe Alkema, woordvoerder van Justitie en Veiligheid, aan dat diversiteit belangrijk is in de reacties (D8). Het komt de wetgeving ten goede als er reacties uit verschillende lagen van de samenleving komen. Zij willen weten wat er leeft onder de mensen.

Aan de andere kant wordt er door diezelfde overheid gesteld dat representativiteit geen doel is. Zo geeft voormalig minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Kasja Ollongren, in een antwoord op Kamervragen aan dat internetconsultaties niet gericht zijn op het verkrijgen van representatief commentaar, maar op het ontvangen van suggesties en ideeën die helpen om de kwaliteit van de voorstellen te verbeteren (D16). Tegelijkertijd geeft zij wel aan dat het kabinet bezig is om de bekendheid van de site te verbeteren door een meer gerichte communicatie op doelgroepen.

Door deze tegenstrijdigheid worden drie consultaties geanalyseerd om te bezien in hoeverre er verschillen en overeenkomsten zijn bij de terugkoppeling van de input van burgers en hoe er aandacht wordt besteed aan de representativiteit van deze input.

De eerste consultatie is Wijziging van het Besluit bekostiging WPO in verband met het mogelijk maken van een generieke uitzondering voor de beoordeling van de leerresultaten wegens COVID-19. Dit houdt in dat de onderwijsinspectie de eindtoetsresultaten, die de basis vormen

voor de leerresultaten van een school, niet zal gebruiken als indicator vanwege de coronapandemie (D17). Dit conceptbesluit heeft van 8 tot en met 22 maart 2021 opengestaan ter internetconsultatie. Voor deze consultatie is er één reactie binnengekomen (I1). Als terugkoppeling is er een verslag opgesteld met de resultaten van de consultatie. Ook in de nota van toelichting van het besluit is een korte passage met een reactie op deze inbreng opgenomen. De regering onderschrijft net zoals de indiener het belang van het in kaart brengen van de leerresultaten en waar de grootste achterstanden dreigen (D18). Bij het verwerken van de reactie werd er, voor zo ver bekend, geen rekening gehouden met de representativiteit. Zo geeft de betrokken wetgevingsjurist aan dat daar bij dit ministerie misschien ook wel minder sprake van is dan bij andere ministeries (I1). Zo raakt deze consultatie vooral scholen. Dat is een andere doelgroep dan burgers in het algemeen waar je als overheid meer diversiteit in zou willen zien.

De tweede consultatie is Wijziging Spoorwegwet overwegveiligheid. Het voorstel was om een aanwijzingsbevoegdheid voor de minister in de Spoorwegwet vast te leggen waarmee maatregelen voor niet actief beveiligde overwegen kunnen worden getroffen (D19). Daarnaast wordt het verplicht dat eenieder zorgt dat hekken bij deze locaties weer gesloten zijn na het oversteken. Dit wetsvoorstel heeft van 12 juli tot en met 29 augustus 2021 opengestaan ter internetconsultatie. Voor deze internetconsultatie zijn er 18 reacties binnengekomen (D20, p.2). 39 procent van deze reacties kwam van burgers. Overige reacties kwamen vooral van bedrijven en in mindere mate van overheden en overige indieners. Als terugkoppeling wordt er, net zoals bij de eerste consultatie, een verslag opgesteld met de resultaten van de consultatie (I2). Het wetsvoorstel wordt naar aanleiding van enkele reacties van burgers gewijzigd. Zo wees een burger het ministerie erop dat het in de praktijk onuitvoerbaar is om de hekken continu te sluiten als er vaak gebruik van gemaakt wordt op dezelfde dag. Hier had het ministerie zelf niet bij stilgestaan (I2). Bij het verwerken van de reacties wordt er daarom vooral gekeken naar of er iets over het hoofd gezien is, dan naar de representativiteit van de input. Zo worden de reacties na afloop van de consultatie gebundeld op inhoud en niet op persoonlijke kenmerken. Dat heeft er ook mee te maken dat burgers enkel hun naam en woonplaats hoeven in te vullen en zelfs anoniem kunnen reageren.

De derde consultatie is Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten. Het doel hiervan is het vergroten van de maatschappelijke deelname van personen met een beperking door producten en diensten toegankelijker te maken (D21). Dit conceptbesluit heeft van 22 december 2021 tot en met 25 februari 2022 opengestaan ter internetconsultatie. Voor

deze internetconsultatie zijn er in totaal 16 openbare reacties binnengekomen. Als terugkoppeling wordt er, net zoals bij de andere consultaties, een verslag opgesteld met de resultaten van de consultatie (13). Hiervoor wordt er met alle betrokkenen aan tafel gezeten om te bespreken of de reacties leiden tot aanpassing van het wetsvoorstel. Ook hier wordt aangegeven dat het bij de reacties vooral om de inhoud gaat en minder over de persoonlijke kenmerken.

Uit de vergelijking van de drie consultaties is gebleken dat wetgevingsjuristen bij het verwerken van de input voornamelijk op de inhoud letten en niet zozeer op de persoonlijke kenmerken van de burgers die input leveren. Er wordt tegenwoordig wel op een goede manier teruggekoppeld wat er met de input van burgers gedaan is. Hierdoor kan volgens het theoretisch raamwerk van Dahl bevestigd worden dat de politieke gelijkheid bij dit platform deels bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces.

6. Conclusie

In dit onderzoek stond de bijdrage van het platform Internetconsultatie aan de representativiteit in het beleidsproces centraal. Dit platform wordt door alle ministeries gebruikt om ideeën van burgers over beleid te verzamelen. Het onderzoek kende de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre draagt een e-participatieplatform bij aan de representativiteit in het beleidsproces?* Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd.

In de huidige literatuur wordt de representativiteit van de input van burgers meermaals beschreven. Zo blijkt dat een aantal factoren een rol spelen bij de participatie. Ouderen, hoogopgeleiden en mannen participeren over het algemeen vaker dan andere groepen burgers. Ook het vertrouwen in de overheid en commitment bepalen de mate van participatie. Toch was in de literatuur nog onderbelicht wat dit zegt over de representativiteit in het beleidsproces. Daarvoor zijn naast de participatie ook de informatievoorziening, vormgeving en verwerking van de input door betrokken wetgevingsjuristen van belang.

De representativiteit in het beleidsproces is geanalyseerd aan de hand van het theoretisch raamwerk van Dahl (1979) en de concretisering van Biegelbauer en Hansen (2011) en het OECD (2008). Het raamwerk schetst vier criteria die de representativiteit in het beleidsproces bepalen. Die criteria zijn 1. groep participerende burgers 2. democratie veronderstelt dat het volk weet wat het wil of wat het beste is 3. effectieve participatie 4. politieke gelijkheid. De

eerste drie criteria hebben betrekking op de representativiteit van de input van burgers. Het laatste criterium heeft betrekking op de handelswijze van de betrokken wetgevingsjuristen. De representativiteit in het beleidsproces hangt af van de verhouding tussen deze vier criteria.

Uit de resultaten is gebleken dat de eerste verwachting (De burgerparticipatie bij het platform Internetconsultatie is niet representatief) wordt bevestigd. Zo mag iedereen aan een consultatie deelnemen, maar is de daadwerkelijke participatie niet representatief. 89 procent van de burgers geniet een hoger opleidingsniveau, meer dan de helft is 55 jaar of ouder en het aantal mannen dat participeert is anderhalf keer zo groot in vergelijking met het aantal vrouwen.

De tweede verwachting (Participerende burgers kunnen de relevante overheidsinformatie vaak moeilijk vinden) wordt daarentegen niet bevestigd. Zo bleek uit de resultaten dat het platform zelf nog niet bekend is onder burgers. Dit zorgt ervoor dat burgers nauwelijks participeren en dat tast de representativiteit in veel gevallen aan. De burgers die participeren zijn echter wel tevreden over de beschikbare informatie omtrent een specifieke consultatie. Zo is een ruime meerderheid van de participerende burgers het eens met de stellingen dat de informatie hen in staat stelt om een reactie op een consultatie te geven en dat de informatie een goed beeld geeft van de inhoud van de consultatie. Ook wordt de aangeboden informatie overzichtelijk gepresenteerd.

Uit de resultaten is gebleken dat de derde verwachting (Er wordt door wetgevingsjuristen onvoldoende teruggekoppeld wat er met de input van burgers gedaan is) niet bevestigd wordt. Al na het Rijksbrede experiment in 2011 klaagden burgers dat een snelle terugkoppeling vaak uitbleef. Ook na het onderzoek van het WODC in 2016 bleek dat burgers nog steeds klaagden over het gebrek aan feedback op hun reacties en dat het niet duidelijk was wat er met de ontvangen reacties werd gedaan. Toch heeft de overheid hier de laatste jaren werk van gemaakt. Zo wordt er standaard na elke consultatie een verslag op hoofdlijnen gepubliceerd en geven betrokken wetgevingsjuristen aan dat het erg belangrijk is om terug te koppelen hoe de inbreng van participanten gewogen is.

De vierde verwachting (De betrokken wetgevingsjuristen houden bij de beleidskeuze actief rekening met de ondervertegenwoordiging van groepen burgers) wordt niet bevestigd. Zo geven de betrokken wetgevingsjuristen aan dat zij voornamelijk op de inhoud van de input letten en niet zozeer op de persoonlijke kenmerken van de burgers die input leveren.

Aan de hand van de analyse kan antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag: *In hoeverre draagt een e-participatieplatform bij aan de representativiteit in het beleidsproces?* De burgerparticipatie bij het platform Internetconsultatie is niet representatief. Dit heeft voornamelijk te maken met de lage bekendheid van het platform. Burgers die wel actief participeren, kunnen de relevante informatie bij een consultatie echter wel goed vinden en er wordt tegenwoordig op een goede manier teruggekoppeld wat er met hun input gedaan is. Betrokken wetgevingsjuristen besteden nog weinig aandacht aan de representativiteit van de input, omdat de input vaak weinig is en relevante persoonsgegevens niet bijgehouden worden. Daarom kan worden geconcludeerd dat het aannemelijk is dat een e-participatieplatform deels bijdraagt aan de representativiteit in het beleidsproces. Burgers hebben door dit platform immers een extra mogelijkheid om hun mening in dit deel van het beleidsproces te verkondigen, maar er is nog verbetering mogelijk om ervoor te zorgen dat de groepen burgers die ondervertegenwoordigd zijn hun mening ook delen.

7. Discussie

Het huidige onderzoek is een aanvulling op de bestaande literatuur over de representativiteit bij e-participatieplatformen, omdat eerdere studies enkel conclusies over de representativiteit van de participatie van burgers hebben gegeven en geen conclusies over de representativiteit in het beleidsproces. De introductie van e-participatieplatformen wordt gezien als een manier om ‘de stille meerderheid’ te betrekken in het beleidsproces. Zo kan een grote groep burgers op een laagdrempelige manier hun mening kenbaar maken bij de overheid. Dit onderzoek toont echter aan dat de platformen die potentie nog niet volledig waarmaken. De participatie is immers vaak laag en de input van burgers is niet representatief.

Op basis van dit onderzoek zouden overheidsorganisaties in het vervolg extra aandacht kunnen besteden aan het stimuleren van participatie bij doelgroepen die nu ondervertegenwoordigd zijn. Een grootschalige overheids campagne is nu immers nog niet gaande. Ook zouden zij actiever stil kunnen staan bij de input die zij van burgers krijgen en de vraag in hoeverre deze input representatief is voor het geheel. Hier wordt nog weinig bij stilgestaan.

Hierbij moet wel rekening gehouden worden dat de theorie van Dahl niet in alle situaties toegespitst is voor het meten van representativiteit. Zo wordt er bij deze theorie gesteld dat er bij het nemen van bindende besluiten in gelijke mate rekening gehouden dient te worden met

de kenbaar gemaakte voorkeuren van iedere participerende burger. Toch kan een kritiek op de theorie van Dahl zijn dat het soms juist goed is als je bepaalde deelnemers ‘meer gewicht’ geeft dan andere als de participerende groep burgers niet representatief is. Zo kan je het uiteindelijke beleidsvoorstel juist wel representatief maken. Dit hangt daarom af van de representativiteit van de input van burgers of dit wel of niet gedaan moet worden. Hier houdt de theorie van Dahl echter geen rekening mee.

Het advies voor vervolgonderzoek is om te onderzoeken hoe er meer bekendheid voor online participatieplatformen gecreëerd kan worden. Dat is volgens verschillende wetgevingsjuristen het allerbelangrijkste om e-participatie van burgers te stimuleren. Dit onderzoek kan voortbouwen op de reeds bestaande onderzoeken over de motivatie van burgers om te participeren en dit onderzoek over de lage bekendheid. Aan de hand van vervolgonderzoek kan inzichtelijk gemaakt worden hoe de overheid campagne kan voeren voor Internetconsultatie en op welke zaken zij dan specifiek moeten focussen. Hierbij is het ook interessant om te bezien in hoeverre er grote verschillen zijn tussen ministeries. Zoals in de huidige literatuur beschreven wordt, kan het onderwerp namelijk bepalen in hoeverre er geparticipeerd wordt.

Literatuurlijst

- Aichholzer, G., & Rose, G. (2020). Experience with digital tools in different types of e-participation. In *European E-democracy in practice* (pp. 93-140). Springer, Cham.
- Al-Dalou, R., & Abu-Shanab, E. (2013, May). E-participation levels and technologies. In *The 6th International Conference on Information Technology (ICIT 2013)* (pp. 8-10).
- Alathur, S., Ilavarasan, P. V., & Gupta, M. P. (2016). Determinants of e-participation in the citizens and the government initiatives: Insights from India. *Socio-Economic Planning Sciences*, 55, 25-35.
- AMC-UvA, N. K. O. (2002). Richtlijnen voor Kwalitatief Onderzoek. *Amsterdam*.
- Bennett, A. and Elman, C. (2010) Case Study Methods. In C. Reus-Smit and D. Snidal (eds) *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford University Press: Oxford. Ch. 29.
- Biegelbauer, P., & Hansen, J. (2011). Democratic Theory and Citizen Participation: democracy models in the evaluation of public participation in science and technology. *Science and Public Policy*, 38(8), 589-598.
- Boele, A., Dekker, P., & Houwelingen, P. van (2014). *Burgermacht op eigen kracht?: een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Bryson, J. M., Quick, K. S., Slotterback, C. S., & Crosby, B. C. (2013). Designing public participation processes. *Public administration review*, 73(1), 23-34.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Uitkomsten internetpanels vaak onbetrouwbaar*.
- Choi, J. C., & Song, C. (2020). Factors explaining why some citizens engage in E-participation, while others do not. *Government Information Quarterly*, 37(4), 101524.
- Dahl (1979), *Procedural Democracy*; in *Laslett & Fishkin 1979*, pp.97-133.
- Ebbers, W. E., Jansen, M. G. M., & van Deursen, A. J. A. M. (2016). Impact of the digital divide on e-government: Expanding from channel choice to channel usage. *Government Information Quarterly*, 33(4), 685–692.
- Edwards, A.R & D. de Kool, *Kansen en dilemma's van digitale democratie - Wat kan digitale burgerbetrokkenheid betekenen voor het Nederlandse parlement?* Den Haag, Rathenau Instituut 2015.
- Emmer, M., Vowe, G., Wolling, J. (2011). *Bürger online: Die Entwicklung der politischen OnlineKommunikation in Deutschland*. Konstanz: UKV.
- Gaber, S., & Mojskerc, N. (2014). *E-participation as a possible upgrading of representative democracy. Teorija in praksa*, 51(6).

Große, K. (2013). E-participation-the Swiss army knife of politics?. *CeDEM13: proceedings of the International Conference for E-Democracy and open government*, 45.

Gunter, B. (2006) 'Advances in e-democracy: overview', *Aslib Proceedings*, Vol. 58, No. 5, pp.361–370.

HP De Tijd. (2018, februari 20). *Internetconsultatie: het onbekende broertje van het referendum*. Opgehaald van www.hpdetijd.nl: <https://www.hpdetijd.nl/2018-02-20/internetconsultatie-broertje-referendum/>

Hurenkamp, M., & Tonkens, E. (2020). Ontwerpprincipes voor betere burgerparticipatie. *Bestuurskunde*, 16(1), 54-63.

Internetconsultatie. (2022a). *Veel gestelde vragen*. Opgehaald van www.internetconsultatie.nl: <https://www.internetconsultatie.nl/veelgesteldevragen>

Internetconsultatie. (2022b). *Wijziging Besluit bekostiging WPO i.v.m. uitzondering beoordelen leerresultaten*. Opgehaald van www.internetconsultatie.nl: <https://www.internetconsultatie.nl/uitzonderingleerresultaten>

Internetconsultatie. (2022c). *Wijziging Spoorwegwet overwegveiligheid*. Opgehaald van www.internetconsultatie.nl: https://www.internetconsultatie.nl/wijziging_spoorwegwet_overwegveiligheid

Internetconsultatie. (2022d). *Implementatiewet toegankelijkheidsvoorschriften producten en diensten*. Opgehaald van: www.internetconsultatie.nl: <https://www.internetconsultatie.nl/implementatiewettoegankelijkheid>

I. Korthagen en I. van Keulen, *Online meebeslissen. Lessen uit onderzoek naar digitale burgerparticipatie voor het Europees Parlement*, Rathenau Instituut, Den Haag, januari 2018

Leyenaar, M. H. (2009). De burger aan zet. *Burgerforum: theorie en praktijk*.

Macintosh, A. (2004, January). Characterizing e-participation in policy-making. In *37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2004. Proceedings of the* (pp. 10-pp). IEEE.

Macintosh, A. (2008). E-democracy and e-participation research in Europe. In *Digital government* (pp. 85-102). Springer, Boston, MA.

Michels, A., & De Graaf, L. (2010). Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477-491.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2009). *Nederlandse code voor goed openbaar bestuur*.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2021). *Participatie en maatschappelijk initiatief in een meervoudige democratie*.

- Ministerie van Economische Zaken en van Veiligheid en Justitie. (2017). *Innovatiebeleid*.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2021). *Hoofddijnenverslag van de internetconsultatie Wijziging Spoorwegwet overwegveiligheid*.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2011a). *Rechtsstaat en Rechtsorde*.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2011b). *Resultaten van het rijksbrede experiment internetconsultatie wetgeving*.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2017). *Notitie over de transparantie van het wetgevingsproces*.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021). *Verslag over de resultaten van de consultatie*.
- Nabatchi, T., Sancino, A., & Sicilia, M. (2017). Varieties of Participation in Public Services: The Who, When, and What of Coproduction. *Public Administration Review*, 77(5), 766–776.
- OECD. (2003). Promises and problems of E-Democracy: Challenges of online citizen engagement.
- Panelclix. (2016). *Digitale vragenlijst participatie* (Dataset). Geraadpleegd op 22 april 2022.
- Parlement.com. (sd). *Internetconsultatie*. Opgehaald van www.parlement.com: <https://www.parlement.com/id/vl11cy62bpvw/internetconsultatie>
- Pitkin, H. F. (1967) *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California Press.
- Raad voor het openbaar bestuur. (2004). *Burgers betrokken, betrokken burgers*.
- Popelier, P., Van Gestel, R., Van Aeken, K., Verlinden, V. & Van Humbeeck, P. (2007). *Consulteren over ontwerpregelgeving: alibi voor vrijblijvendheid of prikkel tot actie? Een inventarisatie van de Nederlandse consultatiepraktijk*. Den Haag: WODC.
- Raad van State. (2018). *Jaarverslag 2018, Proces: een andere wijze van totstandkoming van wetgeving*. Opgehaald van www.raadvanstate.nl: <https://jaarverslag.raadvanstate.nl/2018/in-de-staat/andere-procedures-en-vormen-van-overheidsregulering/proces-een-andere-wijze-van-totstandkoming-van-wetgeving/>
- Rijkswaterstaat. (2019). *Alles beter dan een dichte deur!* Magazine Rijkswaterstaat.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2021). *Reflectie op het coalitieakkoord 2021-2025*.
- Spirakis, G., Spiraki, C., & Nikolopoulos, K. (2010). The impact of electronic government on democracy: e-democracy through e-participation. *Electronic Government, an International Journal*, 7(1), 75-88.
- Staatscommissie Parlementair Stelsel. (2018). *Lage drempels, hoge dijken: democratie en rechtsstaat in balans*.

Tonkens, E., Trappenburg, M., Hurenkamp, M., & Schmidt, J. (2015). *Montessori Democratie: spanningen tussen burgerparticipatie en lokale politiek*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, Aanhangsel van de Handelingen, 20172018-1174.

Van den Berg, A. C. (2019). Participation in Online Platforms: Examining Variations in Intention to Participate across Citizens from Diverse Sociodemographic Groups. *Perspectives on Public Management and Governance*, 4(3), 259-276.

Van Deursen, A. J., & Van Dijk, J. A. (2009). Improving digital skills for the use of online public information and services. *Government Information Quarterly*, 26(2), 333-340.

Vasilescu, B., Capiluppi, A., & Serebrenik, A. (2014). Gender, representation and online participation: A quantitative study. *Interacting with Computers*, 26(5), 488-511.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2019). *Digitale Democratie in de praktijk*.

Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum. (2016). *Doelrealisatie Internetconsultatie*.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Yin, R. K. (1994). Discovering the future of the case study. *Method in evaluation research*. *Evaluation practice*, 15(3), 283-290.

Zheng, Y. (2017). Explaining citizens' E-participation usage: functionality of E-participation applications. *Administration & Society*, 49(3), 423-442.

Bijlage 1: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Mezelf voorstellen

- Masterstudent Management van de Publieke Sector
- bezig met masterscriptie over representativiteit van het beleid bij Internetconsultatie
- Onderzoeksethiek benoemen en vaststellen

Persoonlijk

- Kunt u iets vertellen over uw werkzaamheden als wetgevingsjurist bij het Ministerie van OCW?

Ik werk bijna 2 jaar als wetgevingsjurist. Voornamelijk betrokken op primair en voortgezet onderwijs. Opstellen van wet-en regelgeving. Daarbij komt schrijven van de tekst en het proces met Raad van State, politiek en ministerraad. Intern meedenken met beleidsmedewerkers. Zij stellen beleid op en wetgevingsjuristen geven juridisch advies.

Burgerparticipatie

- Wat is volgens u de toegevoegde waarde van internetconsultaties?

Heel relevant om te kunnen zien wat de burger ervan vindt, en de grote instanties die ermee te maken hebben. Je kan heel veel mensen raadplegen. Goed dat ook de scholen kunnen zeggen wat ze ervan vinden. Dit kon anders niet. Het perspectief van de burger is zeker na de toeslagenaffaire erg belangrijk.

- Hoe zou u de participatie van burgers bij dit platform beschrijven?

Ik denk niet dat het platform bekend en laagdrempelig genoeg is. Ik kende het ook niet voor mijn werk. Toch een drempel voor burgers om reactie op te sturen. Wetgeving is toch vaak ingewikkeld voor hen. Heel veel mensen hebben ook de tijd niet om de hele toelichting te lezen en daar een weloverwogen reactie op te schrijven. Daarnaast is het te weinig bekend onder de mensen. Ik hoor er nooit iemand over.

- Probeert het ministerie deze participatie aan te jagen door bijvoorbeeld campagnes voor specifieke consultaties? Hoe zag dat bij uw consultatie eruit?

Nee. Bij mij niet, maar ik weet wel dat dat gebeurt. Ik hoorde dat het bij collega's via LinkedIn is gebeurd.

- Hoe wordt bepaald hoe er op een consultatie gereageerd kan worden? Soms zijn er opgestelde vragen en soms enkel een tekstbalkje.

Ik weet eigenlijk niet of daar een soort lijn in is. Bij ons was het een hele kleine AmvB dus niet zo relevant om daar specifieke vragen over te stellen.

Diversiteit

- Hoe ziet het verwerken van reacties er in de praktijk uit?

Samenspel van afdeling wetgeving en beleid. Je doet het heel erg samen. Maar 1 keer meegemaakt dat er reactie kwam. In principe aan beleid om erop te reageren. In de toelichting

wordt een stukje opgenomen over de internetconsultatie. Daar wordt genoteerd wat er binnengekomen is en wat ermee gedaan wordt. Dit kan tot aanpassing leiden. Daarnaast wordt er ook een verslag gemaakt en dat wordt gepubliceerd. Dat is vaak iets uitgebreider.

- In hoeverre wordt er door het ministerie bij het verwerken van de reacties rekening gehouden met persoonlijke kenmerken van de betrokken burger, dus diversiteit?

Dat zou ik zo snel niet weten. Je kan ook anoniem reageren volgens mij, dus dan is het ook niet mogelijk om die diversiteit te analyseren. Wat ik me wel kan voorstellen is dat je kijkt naar wat vindt een grote organisatie en wat vindt een school bijvoorbeeld. Dat je beide noteert en verwerkt.

- Worden deze persoonsgegevens bijgehouden door het ministerie?

Niet dat ik weet nee. Ik heb dat nog nooit gezien.

- Wordt er door het ministerie actief nagedacht over de representativiteit van het voorgestelde beleid op het moment dat er een oververtegenwoordiging is bij de input van burgers.

Ik denk dat dat bij OCW wat anders ligt dan bij andere ministeries aangezien het daar misschien meerdere groepen burgers direct raakt. Bij onderwijs raakt het scholen. Dat is een andere doelgroep dan burgers in het algemeen waar je misschien wat meer diversiteit zou willen aanbrengen.

Ik weet niet in hoeverre je diversiteit kan halen uit de reacties. Niet iedereen zal opschrijven wat zijn/haar geslacht is bijvoorbeeld. Ik heb nog nooit van gehoord dat daar rekening mee wordt gehouden.

- Na afloop van de consultatie volgt een hoofdlijnenbrief met een reflectie op de input. Is er ook een hoofdlijnenbrief als er geen reacties geweest zijn?

Ja volgens mij wel.

Belang van representativiteit

- Vindt u dat het platform ook in andere talen aangeboden zou moeten worden?

Interessante vraag. Eigenlijk denk ik het niet. Dat zou betekenen dat je het wetsvoorstel ook in die andere taal zou moeten uploaden en ik denk dat dat wel heel veel werk is voor een heel klein resultaat. Het is wel goed om het in B1 niveau Nederlands op te schrijven wat het voorstelt en de toelichting daarop. Ik denk sowieso dat het goed is om wetgeving wat toegankelijker te maken en beter begrijpbare zinnen op te schrijven, maar andere taal gaat wel een beetje ver. Het platform zelf kan je dan wel in een andere taal aanbieden, maar daar heb je niks aan als je het voorstel zelf dan niet kan lezen.

- De Raad voor het openbaar bestuur pleit voor meer interactiviteit van het platform. Zou dat de overheid helpen bij het verkrijgen van meer informatie van burgers?

Ik denk dat het allerbelangrijkste is dat het meer bekendheid krijgt. Het nadeel van zo'n chatfunctie is dat je mogelijk desinformatie krijgt, want beleid is super ingewikkeld en als de

ene burger naar de andere gaat typen wat het beleid inhoudt is de kans klein dat het helemaal klopt. Ik denk dat dat niet echt bijdraagt aan het doel van het platform, omdat je dan mogelijk platgeslagen reacties krijgt. Dat is wel een persoonlijke mening.

- Zijn er campagnes gaande om meer bekendheid voor het platform te creëren?

Ik heb wel het idee dat dat een ding is, maar ik ken geen specifieke campagnes.

Vervolg

- Kent u wetgevingsjuristen die betrokken zijn geweest bij andere consultaties en wellicht ook mee zouden willen doen aan dit onderzoek?

Onderzoeksethiek

- Het interview vond online via Microsoft Teams op 6 mei 2022 plaats.
- Met de respondent is afgesproken dat enkel haar functie in de scriptie wordt genoemd. De naam van de respondent kan enkel aan de betrokken docenten gemeld worden.
- Met de respondent is afgesproken dat er een geluidsopname van het interview gemaakt wordt ter uitwerking.
- In de scriptie zullen geen letterlijke citaten staan, maar een verwerking van de interviewer.
- Van het interview is het bovenstaande verslag opgesteld dat samen met de verwerking van de informatie naar de respondent toegestuurd wordt ter goedkeuring. Dit gebeurt voorafgaand aan het inleveren van de scriptie. Ook hier zijn geen letterlijke citaten, maar een samenvattende interpretatie van de antwoorden van de respondent.

Bijlage 2: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Mezelf voorstellen

- Masterstudent Management van de Publieke Sector
- Bezigt met masterscriptie over representativiteit van het beleid bij Internetconsultatie
- Onderzoeksethiek benoemen en vaststellen

Persoonlijk

- Kunt u iets vertellen over de internetconsultatie waarbij u betrokken bent geweest?

Consultatie over Wijziging Spoorwegwet overwegveiligheid. Minister verantwoordelijk voor spoorveiligheid, maar de weg is verantwoordelijkheid van gemeente of particulier. Gebeuren soms ongelukken bij een onbeveiligde overweg. We willen die overwegveiligheid aan de hand van 2 punten verbeteren. Aanwijzingsbevoegdheid voor de minister en hekken bij particuliere overwegen die na gebruik dicht moesten zijn.

Burgerparticipatie

- Wat is volgens u de toegevoegde waarde van internetconsultaties?

Bij die hekken kwam dat heel mooi naar voren. Ik zit in Den Haag op kantoor te bedenken hoe die verplichting eruit moet zijn. Toen reageerde een burger dat het in de praktijk onuitvoerbaar was om aan die verplichting van het sluiten van het hekken te voldoen. Daar hadden wij niet over nagedacht. Toen hebben we het aangepast naar een zorgplicht. Als je klaar bent met het

gebruik maken van het hek, moet je zorgen dat het dicht is. Met zo'n internetconsultatie krijg je dus inzichten die je zelf niet zo makkelijk verkrijgt, aangezien het input uit de praktijk is. Dat is welkome feedback.

- Hoe zou u de participatie van burgers bij dit platform beschrijven? Zeker gezien de verschillen in aantallen reacties.

Er is een register met alle overwegen. Bij deze consultatie hebben we alle particulieren die zo'n overweg hebben een brief gestuurd dat deze consultatie eraan kwam. Ze zijn er extra op geattendeerd. Ik denk dat dat ook bijgedragen heeft aan het aantal reacties. Daarnaast is deze consultatie ook erg inhoudelijk. Hoe inhoudelijker, hoe meer er veranderd wordt voor de praktijk. Dan zullen mensen sneller reageren. Je moet er door geraakt worden en je moet weten dat er iets speelt.

- Probeert het ministerie deze participatie aan te jagen door bijvoorbeeld campagnes voor specifieke consultaties? Hoe zag dat bij uw consultatie eruit?

Met het ministerie van Justitie hadden we afgesproken dat iedereen ervan op de hoogte moest zijn, omdat het een ingrijpend wetsvoorstel is. Dus die mate van ingrijpendheid bepaalt ook in hoeverre er campagnes zijn omtrent een internetconsultatie.

Diversiteit

- Hoe ziet het verwerken van reacties er in de praktijk uit?

Eerst proberen we de reacties te bundelen. Dat is achteraf in het eindverslag ook te zien. Er worden componenten aangewezen en gekeken of er een rode draad in de reacties zit. Stapsgewijs beoordeel je dat en dan gaat er een advies naar de bewindspersoon. De bewindspersoon moet dan beslissen en dat wordt verwerkt in de toelichting van het wetsvoorstel.

- Wat is de verhouding tussen de afdeling Beleid en Wetgeving bij het verwerken van de reacties?

Dat verschilt per dossier. Bij dit dossier werkten we intensief samen, omdat er weinig tijd was. Verhouding is redelijk zakelijk. Scheiding tussen juridische en beleidsmatige.

- In hoeverre wordt er door het ministerie bij het verwerken van de reacties rekening gehouden met persoonlijke kenmerken van de betrokken burger, dus diversiteit?

We zien alleen een naam en een woonplaats, maar mensen kunnen ook anoniem reageren. Ik vraag me af in hoeverre ministeries daar invloed op hebben. Misschien kan je wat aan de manier waarop de reactie opgebouwd is zien. Bij I&W speelt het wat minder. Misschien omdat we een wat technischer ministerie zijn, dus vaker met bedrijven dan personen.

- Worden deze persoonsgegevens bijgehouden door het ministerie?

Alleen naam en woonplaats wordt gevraagd, maar zelfs anoniem reageren kan. Als je weinig info hebt, kun je ook geen onderscheid maken tussen mensen.

Belang van representativiteit

- In hoeverre denkt u dat het belangrijk is dat de input van burgers representatief is? En hoe kan dit verder aangemoedigd worden?
- Vindt u dat het platform ook in andere talen aangeboden zou moeten worden?

Ik weet dat we wel op ons Nederlands taalniveau letten. Directie Participatie managet onze consultaties. We proberen dat op B1 niveau te doen. Wel alleen voor de Nederlandse taal. Kennis van andere talen moet dan in huis zijn. Kosten-batenanalyse laat dan snel zien dat dat het niet waard is.

- De Raad voor het openbaar bestuur pleit voor meer interactiviteit van het platform. Zou dat de overheid helpen bij het verkrijgen van meer informatie van burgers?

Ik denk dat je dan eerder aan een burgerraad moet denken.

Onderzoeksethiek

- Het interview vond online via Microsoft Teams op 13 mei 2022 plaats.
- Met de respondent is afgesproken dat enkel de functie in de scriptie wordt genoemd. De naam van de respondent kan enkel aan de betrokken docenten gemeld worden.
- Met de respondent is afgesproken dat er een geluidsopname van het interview gemaakt wordt ter uitwerking.
- In de scriptie zullen geen letterlijke citaten staan, maar een verwerking van de interviewer.
- Van het interview is het bovenstaande verslag opgesteld dat samen met de verwerking van de informatie naar de respondent toegestuurd wordt ter goedkeuring. Dit gebeurt voorafgaand aan het inleveren van de scriptie. Ook hier zijn geen letterlijke citaten, maar een samenvattende interpretatie van de antwoorden van de respondent.

Bijlage 3: Interviewgide wetgevingsjurist Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Mezelf voorstellen

- Masterstudent Management van de Publieke Sector
- Bezigt met masterscriptie over representativiteit van het beleid bij Internetconsultatie
- Onderzoeksethiek benoemen en vaststellen

Persoonlijk

- Kunt u iets vertellen over de internetconsultatie waarbij u betrokken bent geweest?

Dat is het wetsvoorstel ter implementatie van de toegankelijkheidsrichtlijn. Dat heeft met name implicaties voor mensen met een handicap, omdat de richtlijn voorschrijft dat bepaalde producten en diensten toegankelijk gemaakt worden voor die groepen. Aan de andere kant zijn de belanghebbenden de partijen die die producten en diensten aanbieden, omdat zij deze eventueel moeten aanpassen. Voor producten zijn dat dan de fabrikanten en importeurs. Bij diensten gaat het met name over OV, luchtvaart, E-handelsdiensten.

- Over wat kan er nog geconsulteerd worden als het gaat om het implementeren van een EU-richtlijn?

Heel weinig. Alleen op de punten waar we zelf invullingsruimte hebben. Voor de overgangstermijn is enige ruimte voor de lidstaten om een iets kortere of langere overgangstermijn op te nemen. Ik denk wel dat het voor de participanten duidelijk is waar er nog ruimte is.

Burgerparticipatie

- Wat is volgens u de toegevoegde waarde van internetconsultaties?

Ik denk dat het heel goed is dat mensen die weten dat dit bestaat, ik denk dat er veel meer bekendheid aan gegeven kan worden, zich wel op een bepaalde manier gehoord voelen. Als ze het niet eens zijn met de wet is het toch een fijn gevoel dat ze hun mening erover kunnen geven.

- Hoe zou u de participatie van burgers bij dit platform beschrijven? Ook de verhouding tussen bedrijven en particulieren?

Het is dan wel vrij weinig. Je ziet dat belangengroepen en dergelijke reageren en dat zijn ook de reacties die heel nuttig zijn om iets mee te doen. Ik durf niet te zeggen hoe de verhouding tussen organisaties en bedrijven is. De consultatie is recentelijk afgerond.

- Probeert het ministerie deze participatie aan te jagen door bijvoorbeeld campagnes voor specifieke consultaties? Hoe zag dat bij uw consultatie eruit?

Nee. Voor zo ver ik weet niet. Er zijn natuurlijk wel contacten met die belangengroepen of met organisaties die bepaalde mensen vertegenwoordigen. Daar denk ik dat er wel vanuit het ministerie een seintje gaat over de consultatie die relevant is. Dat kunnen we niet bij individuele burgers op dat niveau doen.

Diversiteit

- Hoe ziet het verwerken van reacties er in de praktijk uit?

Er wordt in dit geval een verdeling gemaakt tussen de reacties die in het wetsvoorstel verwerkt moeten worden en de reacties die in de memorie van toelichting aangepast moeten worden. De memorie van toelichting is meer voor de beleidsmedewerkers. In dit specifieke traject werken we met meerdere departementen samen. Dat is eigenlijk hoe het altijd gaat dat je eerst met alle betrokkenen alle reacties bespreekt en bespreekt of dat leidt tot een aanpassing en dat je er in ieder geval in de toelichting daar iets over opneemt.

- In hoeverre wordt er door het ministerie bij het verwerken van de reacties rekening gehouden met persoonlijke kenmerken van de betrokken burger, dus diversiteit?

Ik denk niet dat ik daar in het algemeen iets over kan zeggen, want het gaat vooral over de inhoud van de reactie, en minder over de persoonlijke kenmerken. Natuurlijk speelt het in kleine mate wel mee als het van een grote belangenorganisatie komt.

Belang van representativiteit

- In hoeverre denkt u dat het belangrijk is dat de input van burgers representatief is? En hoe kan dit verder aangemoedigd worden?

Het zou wel heel fijn zijn als het diverser is. Het blijft in zekere zin zo dat je ook wel iets eerder iets overneemt als het van een groep komt die het belang van een grotere groep

vertegenwoordigt. Ik denk niet dat het heel snel voorkomt dat een individu iets erop zet waar wij nog niet aan gedacht hadden.

- Vindt u dat het platform ook in andere talen aangeboden zou moeten worden?

Ja. Dat is een goed idee, maar dat is wel bewerkelijk denk ik. Bij de consultatie wordt het wetsvoorstel en toelichting gepubliceerd. Die zijn in het Nederlands. Dan zou dat ook allemaal vertaald moeten worden. Je ziet in de EU dat dat geen onoverkomelijk probleem is, maar het kost wel veel geld.

- De Raad voor het openbaar bestuur pleit voor meer interactiviteit van het platform. Zou dat de overheid helpen bij het verkrijgen van meer informatie van burgers?

Het idee vind ik sympathiek. Ik ben alleen bang dat je daar veel rotzooi mee binnenkrijgt. Ik denk dat dat niet de netste reacties op gaat leveren.

Onderzoeksethiek

- Het interview vond online via Microsoft Teams op 17 mei 2022 plaats.
- Met de respondent is afgesproken dat enkel de functie in de scriptie wordt genoemd. De naam van de respondent kan enkel aan de betrokken docenten gemeld worden.
- Met de respondent is afgesproken dat er een geluidsopname van het interview gemaakt wordt ter uitwerking.
- In de scriptie zullen geen letterlijke citaten staan, maar een verwerking van de interviewer.
- Van het interview is het bovenstaande verslag opgesteld dat samen met de verwerking van de informatie naar de respondent toegestuurd wordt ter goedkeuring. Dit gebeurt voorafgaand aan het inleveren van de scriptie. Ook hier zijn geen letterlijke citaten, maar een samenvattende interpretatie van de antwoorden van de respondent.